

РИНКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 339.175(477)

Ніна ГОЛОШУБОВА

ТОРГІВЛЯ НА РИНКАХ: НАПРЯМИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Розглянуто основні тенденції розвитку ринків України. Акцентовано увагу на недоліках структури та матеріально-технічної бази ринків, організації торгівлі на них. Визначено основні завдання і напрями подальшого розвитку ринків, їх матеріально-технічної бази та удосконалення організації продажу товарів і обслуговування покупців.

Ключові слова: ринок, сільськогосподарська продукція, матеріально-технічна база ринків, торговельні місця, критий ринок.

Ринок – це один із видів роздрібних торговельних об’єктів, який відіграє важливу роль у задоволенні потреб населення, особливо в продуктах харчування сільськогосподарського виробництва.

Зміни, що відбулися за останнє двадцятиріччя в економіці України, – перебудова державного та суспільного секторів на засадах ринкової економіки, проведення реформ в агропромисловому комплексі, розвиток підприємництва (перш за все малого), поява таких негативних явищ, як безробіття та падіння життєвого рівня переважної кількості населення, призвели до перерозподілу ролі каналів роздрібного продажу товарів, зокрема на користь ринків. Їхня питома вага в загальному обсязі роздрібного товарообороту України за 1991–2011 рр. зросла з 1.5 до 31 %, у т. ч. організованих ринків – до 27 %. Однак основу структури продажу товарів на ринках з кожним роком все більше становлять непродовольчі товари та продукція харчової промисловості, а не сільськогосподарські продукти – на них у 2011 р. припадало лише 13.5 %, у той час як у 1991 р. їхня частка в загальному обсязі продажу дорівнювала понад 80 % [1].

Зростання ролі ринків у торговельному обслуговуванні населення обумовило збільшення їх кількості (рис. 1).

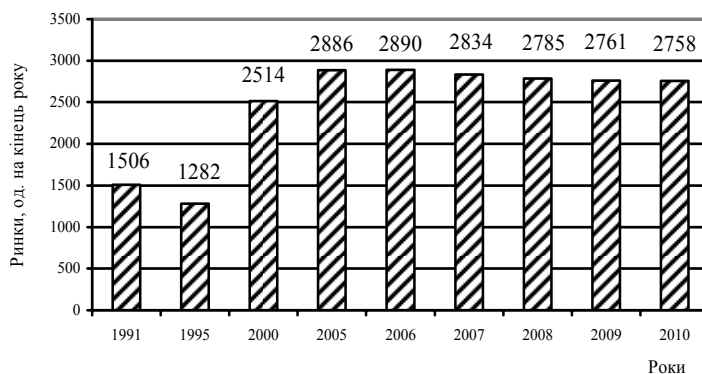

Рис. 1. Динаміка кількості ринків з продажу споживчих товарів в Україні за 1992–2010 рр. [2, с.141; 3, с.191; 4, с.163]

Отже, за перші роки перехідного періоду України до ринкової економіки кількість ринків зменшилася на 224 од., або на 14.9 %, що було характерно і для інших роздрібних торговельних об'єктів. Поліпшення стану соціально-економічного розвитку країни разом із необхідністю виживання значної частини населення, зокрема з причини безробіття, сприяло збільшенню кількості ринків протягом 1996–2006 рр. у 2.3 раза. У 2000–2006 рр. ця тенденція суттєво уповільнювалася – приріст становив 376 од., або 15 %. У наступні ж роки відбувався спад цього процесу. Це обумовлено деяким підвищенням рівня доходів населення; розвитком супермаркетів, гіпермаркетів, дискаунтерів, спеціалізованих непродовольчих магазинів (особливо тих, що входять до складу корпоративних торговельних мереж, де вища якість товарів і обслуговування покупців); погіршенням структури ринків за товарними спеціалізацією та пропозицією. Певною мірою на ці процеси вплинула фінансово-економічна криза 2008–2009 рр.

Дані *табл. 1* свідчать, що за 2008–2010 рр. значно зменшилася кількість сільськогосподарських (на 7 од.) та інших продовольчих ринків (на 11 од.). Найменше це торкнулося змішаних ринків. Ще більше знизилися показники розвитку всіх продовольчих ринків за площею, особливо торговельною (понад 14 %), і за кількістю торговельних місць (майже 12 %). Щодо непродовольчих ринків (при зменшенні їх кількості на 6 од.), то за загальною площею їх приріст становив 0.9 %, а зменшення за торговельною площею – на 8.8 і за кількістю торговельних місць – на 7.8 %. Слід відмітити приріст за всіма цими показниками таких ринків, як книжкові, будматеріалів і сантехніки, запчастин та інших непродовольчих.

Кількість змішаних ринків зменшилася на 3 од., або на 0.2 %, за торговельною площею – на 2.5 %, але збільшилася за загальною площею – на 2.2 % і за кількістю торговельних місць – на 1.8 %.

Така динаміка розвитку ринків обумовлена тим, що з продовольчих і змішаних ринків витісняється продаж сільськогосподарської продукції (перш за все вітчизняної) і розширюється на існуючих і

нових ринках продаж непродовольчих товарів. І якщо на кінець 1998 р. питома вага продовольчих ринків у загальній їх кількості становила 35 %, непродовольчих – 19, змішаних – 46, то на кінець 2010 р. – 14.8, 25.3 і 59.9 % відповідно.

Дані *табл. 2* відображають ці зміни. За 2008–2010 рр. питома вага продовольчих ринків, у т. ч. сільськогосподарських, ще меншою стала за показниками загальної та торговельної площі, а особливо за кількістю торговельних місць – знизилася з 9 до 8.1 %, з них на сільськогосподарських ринках – з 5.7 до 5.1 %. На ці показники також впливає середній розмір ринку – він найменший щодо продовольчих ринків.

Отже, на кінець 2010 р. середній розмір одного ринку (порівняно з продовольчим) за загальною площею був крупнішим в 1.6 раза, за торговельною площею і кількістю торговельних місць – в 1.8 раза.

Дані *табл. 3* також підтверджують тенденцію, що сільськогосподарські продукти не є пріоритетними в торгівлі на ринках. Вони були в продажу на 1825 ринках, що становило 66.2 % загальної їх кількості, але за числом торговельних місць частка сільськогосподарських продуктів дорівнювала лише 20.4 %. Найбільша частка (61.3 %) припадала на торговельні місця для продажу одягу, взуття та інших непродовольчих товарів. Найвища концентрація торговельних місць для продажу сільськогосподарських продуктів припадала на криті ринки (44.8 %) і павільйони (43.9 %). Однак частка критих ринків у загальній їх кількості дуже мала – на 1 січня 2011 р. вона становила лише 11.6 %, а серед павільйонів, що функціонують на ринках, лише 9 % торгують сільгоспродуктами.

Така негативна тенденція обумовлена тим, що з кожним роком все більше торговельної площі ринків здається в оренду, тому що це є основним джерелом доходів власника ринку. Через це він мало піклується про товарну пропозицію на ньому. Певною мірою власник стимулює зростання цін на товари, які реалізуються на ринку, необґрунтовано підвищуючи ставку орендної плати.

На 1 січня 2011 р. 96.2 % торговельних місць від загальної їх кількості було сконцентровано в магазинах, павільйонах, кіосках, палатках та інших пересувних дрібнороздрібних торговельних об'єктах, які переважно здаються в оренду різним фізичним особам–підприємцям, значна частина яких не працює за принципом "бізнес для людини". Саме тому в малоприсадибних для торгівлі місцях, навіть у так званих магазинах (середня торговельна площа дорівнює лише 27.5 м²), не можна торгувати технічно складними товарами (побутовою технікою тощо) та складного асортименту (одягом, взуттям), книжковою продукцією, які потребують інших умов для придбання, не гарантують якість товарів, її відповідність ціні, не здатні формувати належну культуру споживання та культурний рівень людини взагалі. Через таку мережу проходить більша частина контрабандних і фальсифікованих товарів, які до того ж можуть негативно впливати на здоров'я людини.

Таблиця 1

Динаміка показників розвитку ринків в Україні за 2008–2010 рр. [5, с. 1; 6, с. 1]

(на кінець року)

Спеціалізація ринків	Кількість ринків, од.			Площа ринків, тис. м ²						Кількість торговельних місць, од.			Індекс показника, 2010 р. у % до 2008 р.			
				загальна			торговельна						кількості ринків	загальної площі	торговельної площі	кількості торговельних місць
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010				
Усього	2785	2761	2758	21164	21674	21471	14554	14262	13764	904917	893572	886299	99.0	101.5	94.6	97.9
у т. ч.																
Продовольчі	425	398	407	2029	2222	2002	1333	1282	1145	81798	73660	72292	95.8	98.7	85.9	88.4
- сільськогосподарські	255	241	248	1338	1508	1375	880	847	754	51608	45507	45225	97.3	102.8	85.7	87.6
- інші продовольчі	170	157	159	691	714	627	453	435	391	30190	28153	27067	93.5	90.7	86.3	89.7
Непродовольчі	705	689	699	6890	7029	6955	4354	4219	3972	245864	239272	226672	99.1	100.9	91.2	92.2
- речові	365	355	349	4071	4114	3892	2520	2446	2161	168620	165618	150159	95.6	95.6	85.8	89.1
- автомобільні	56	57	52	1537	1575	1505	1006	962	911	34041	32225	30911	92.9	97.9	90.6	90.8
- тварин та зооринки	34	33	32	139	139	135	106	106	99	2795	2709	2686	94.1	97.1	93.4	96.1
- квіткові	52	49	47	23	23	24	17	17	17	1574	1456	1355	90.4	104.4	100.0	86.1
- книжкові	9	9	9	46	47	77	29	29	50	3474	3292	4072	100.0	167.4	172.4	117.2
- будматеріалів і сантехніки	24	26	28	208	234	282	119	133	132	5374	6128	6147	116.7	135.6	110.9	114.4
- запчастин	48	51	55	285	323	325	170	169	164	7521	7818	7957	114.6	114.0	96.5	105.8
- інші непродовольчі	117	109	127	581	574	715	387	357	438	22465	20026	23385	108.5	123.1	113.2	104.1
Змішані	1655	1674	1652	12245	12423	12514	8867	8761	8647	577255	580640	587335	99.8	102.2	97.5	101.8

Таблиця 2

Динаміка структури ринків в Україні за 2008 і 2010 роки *

Спеціалізація ринків	Частка ринків різної спеціалізації на кінець року, % до підсумку								Середній розмір ринку						
	за загальною кількістю		за загальною площею		за торговель- ною площею		за кількістю торговельних місць		за площею, м ²				за кількістю торговельних місць, од.		
									загальною		торговельною				
	2008	2010	2008	2010	2008	2010	2008	2010	2008	2010	2008	2010	2008	2010	
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	7599	7785	5226	4991	325	321
у т. ч.															
Продовольчі	15.3	14.8	9.6	9.3	9.2	8.3	9.0	8.1	4774	4919	3136	2813	192	178	
- сільськогосподарські	9.2	9.0	6.3	6.4	6.1	5.5	5.7	5.1	5247	5544	3451	3040	202	182	
- інші продовольчі	6.1	5.8	3.3	2.9	3.1	2.8	3.3	3.0	4065	3943	2665	2459	178	170	
Непродовольчі	25.3	25.3	32.5	32.4	29.9	28.9	27.2	25.6	9773	9950	6176	5682	349	324	
- речові	13.1	12.6	19.2	18.1	17.3	15.7	18.6	16.9	11153	11152	6904	6192	462	430	
- автомобільні	2.0	1.9	7.3	7.0	6.9	6.6	3.8	3.5	27446	28942	17964	17519	608	594	
- тварин та зооринки	1.2	1.2	0.7	0.6	0.7	0.7	0.3	0.3	4088	4219	3118	3094	82	84	
- квіткові	1.9	1.7	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	442	511	327	362	30	29	
- книжкові	0.3	0.3	0.2	0.4	0.2	0.4	0.4	0.5	5111	8556	3222	5556	386	452	
- будматеріалів і сантехніки	0.9	1.0	1.0	1.3	0.8	1.0	0.6	0.7	8667	10071	4958	4714	224	220	
- запчастин	1.7	2.0	1.3	1.5	1.2	1.2	0.8	0.9	5938	5909	3542	2982	157	145	
- інші непродовольчі	4.2	4.6	2.7	3.4	2.7	3.2	2.5	2.6	4966	5630	3308	3449	192	184	
Змішані	59.4	59.9	57.9	58.3	60.9	62.8	63.8	66.3	7399	7575	5358	5234	349	356	

Примітка. * Складено за даними табл. 1 [5].

**Структура торговельних місць за товарною спеціалізацією
і видами торговельних об'єктів на ринках України на 1 січня 2011 р. [6, с. 1]**

Торговельні об'єкти	Усього	Місця для продажу			
		сільгосп- продуктів	продоволь- чих товарів (без сільгосп- продуктів)	непродовольчих товарів	свійських та інших тварин
Одиниць					
Усього ринків	2758	1825	1999	2504	306
- торговельних місць на них	886299	180537	154245	543483	8034
Криті ринки	319	194	190	169	3
- торговельних місць на них	45334	20327	12130	12768	109
Павільйони	12626	1135	2482	9133	6
- торговельних місць у них	82871	36413	21168	25156	134
Торговельні місця:					
- криті та відкриті столи	300270	102343	53258	141741	2928
- кіоски (контейнери тощо)	304547	5675	51036	247730	106
- лотки (палатки)	109921	4352	13559	91730	280
- із транспортних засобів	28632	11300	2838	10296	4198
Магазини – усього	26585	482	5102	20994	7
Об'єкти ресторанного господарства	1649	–	–	–	–
% до підсумку					
Усього ринків	–	66.2	72.5	90.8	11.1
- торговельних місць на них	100	20.4	17.4	61.3	0.9
Криті ринки	–	60.8	59.6	53.0	0.9
- торговельних місць на них	100	44.8	26.8	28.2	0.2
Павільйони	–	9.0	19.7	72.3	0.05
- торговельних місць у них	100	43.9	25.5	30.4	0.2
Торговельні місця :					
- криті та відкриті столи	100	34.1	17.7	47.2	1.0
- кіоски (контейнери тощо)	100	1.9	16.8	81.3	0.03
- лотки (палатки)	100	4.0	12.3	83.4	0.3
- із транспортних засобів	100	39.5	9.9	35.9	14.7
Магазини – усього	100	1.8	19.2	79.0	0.03

Значна частина тіньової економіки формується саме на таких торговельних об'єктах. Завезення і торгівля імпортованими товарами, в тому числі продовольчими та сільгосппродуктами, не сприяє підтримці, а отже – і розвитку вітчизняного виробництва. Закупівля ними продукції у безпосередніх товаровиробників і різних посередників призводить до необґрунтованого зростання цін. За такої ситуації значна частина сільгосппродуктів продається на неформальних (стихійних) ринках із рук фізичних осіб ще в гірших умовах, ніж на багатьох організованих ринках. І якість цих продовольчих і непродовольчих товарів – сумнівна. Частка стихійних місць продажу товарів хоча й поступово скорочується, проте ще достатньо велика – майже 3 % загального обсягу товарообороту роздрібною торгівлю України [4, с. 5].

Дані *табл. 4* характеризують структуру суб'єктів господарювання, що мають на балансі ринки, за організаційно-правовою формою. Із 2470 зареєстрованих на 1 січня 2011 р. суб'єктів господарювання 1966 (79.6 %) мали статус юридичної особи і 504 (20.4 %) – фізичної особи – підприємця. Із кожним роком зростає кількість ринків, що припадає на одного суб'єкта господарювання, – на 1 січня 2011 р. вже 8.4 % загальної кількості суб'єктів господарювання володіли двома й більше ринками.

Таблиця 4

Кількість юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців, які мають ринки в Україні на 1 січня 2011 р. [6, с. 2–5]

Суб'єкти господарювання	Юридичні і фізичні особи					
	усього	у т. ч. мають на балансі ринки, од.				
		1	2	3	4	5 і більше
Суб'єктів господарювання: усього	2470	2262	154	35	15	4
у т. ч.						
- юридичні особи (ринки), які мають структурні підрозділи	1123	1004	80	27	9	3
- юридичні особи (підприємства), які мають ринки (структурні підрозділи)	843	776	53	8	5	1
- фізичні особи – підприємці, які мають ринки (структурні підрозділи)	504	482	21	–	1	–

Аналіз стану торгівлі на ринках також показав, що, не дивлячись на зміни в організаційно-правових формах господарювання і формах власності (більша частина ринків перейшла з комунальної та колективної власності, зокрема споживчої кооперації, у приватну), значних позитивних змін не відбулося і в матеріально-технічній базі ринків. Не суттєво збільшилася кількість критих ринків. За десятирічний період їхня частка в загальній кількості ринків зросла лише на 1.2 %. Ось чому із 2090 постійно діючих ринків лише 319 – криті. На *рис. 2* відображено структуру ринків за часом їх роботи.

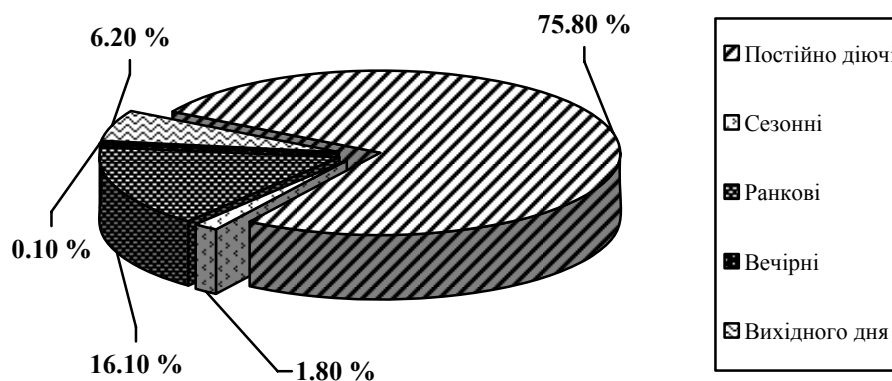

Рис. 2. Структура ринків в Україні за часом роботи на 1 січня 2011 р. [6, с. 17]

Недостатня кількість критих ринків не дає можливості створити комфортні умови для торгівлі (особливо в холодну пору року) не тільки для покупців, а й для продавців.

Далеко не на всіх ринках є лабораторії ветсанекспертизи (на 1 січня 2011 р. їх було лише 1417 од.), що не дає змоги належним чином контролювати якість товарів і захищати споживачів від недоброякісної продукції. Низька забезпеченість ринків обладнанням для зберігання швидкопсувної продукції. На 1 січня 2011 р. налічувалося лише 715 холодильників із машинним охолодженням місткістю 6613 т та 25 656 од. холодильного устаткування при наявності на ринках 334 782 торговельних місць із продажу сільгосппродуктів і продовольчих товарів [6, с.15, 16].

Отже, такі тенденції розвитку ринків в Україні не можна вважати в цілому позитивними. Торгівлю на ринках слід розвивати відповідно до інтересів і потреб споживачів, а не тільки орієнтуватися на бізнес, для якого основним завданням є отримання якомога більшого прибутку будь-якою ціною.

Ураховуючи велике значення ринків щодо задоволення потреб населення України в продуктах харчування, необхідно забезпечити відповідний розвиток їх матеріально-технічної бази.

1. Довести рівень забезпеченості населення торговельною площею ринків різної спеціалізації (перш за все критих) до нормативного показника, враховуючи зміни ролі ринків у торговельному обслуговуванні покупців.

2. Удосконалити нормативно-методичну документацію, на основі якої розвиватиметься матеріально-технічна база ринків. Для цього необхідно розробити:

- нові методичні засади щодо обґрунтування потреб населення у торговельній площі ринків для різних типів населених пунктів і відповідні нормативні показники, оскільки ті, що були затверджені за часів адміністративно-командної економіки, вже не відповідають сучасним реаліям;

- проекти, де передбачався б високий рівень механізації трудомістких робіт і повне технічне оснащення камер-сховищ і робочих місць продавців, а також створення лабораторій ветсанекспертизи та інших служб, які б сприяли цивілізованому веденню бізнесу;

- принципи розміщення різних типів ринків на території населених пунктів, які б забезпечували оптимальні затрати часу покупців на дорогу до ринків, враховували інтенсивність потоку покупців. Вони повинні сприяти також підвищенню рівня культури архітектурної забудови міста.

3. Підвищити роль і відповідальність органів місцевого самоврядування та виконавчої влади за розвиток матеріально-технічної бази ринків, оскільки це один із важливих напрямів покращання соціальної інфраструктури населеного пункту. Виходячи з цього, повинні виділятися певні кошти з місцевого бюджету на будівництво нових ринків, розширення та переоснащення діючих.

4. Продовжувати процес формування конкурентного середовища в торгівлі на ринках.

Для посилення конкуренції й залучення необхідних коштів, поряд із розвитком мережі ринків Укоопспількою, яка є важливою ланкою в закупівлі продукції у населення, фермерів, сільськогосподарських підприємств і має власні переробні, виробничі підприємства, склади, транспорт, доцільно також здійснювати пошук стратегічних інвесторів, які на конкурсній основі (кращого бізнес-плану) на аукціоні з продажу права довгострокової оренди земельних ділянок, що проводять міські державні адміністрації, одержують право на забудову виділеної земельної ділянки під створення сучасних ринків чи ринкових комплексів. До складу останніх повинні також входити складські приміщення, заклади ресторанного господарства, готелі та інші підприємства й служби для надання різних послуг і належного обслуговування продавців, що привезли на ринок свою продукцію.

5. Створити сучасну електронну інформаційну систему, яка б забезпечувала належний облік, обробку та передачу інформації про діяльність ринків відповідним органам.

6. Поліпшувати структуру ринків за товарною спеціалізацією, зокрема вжити заходи щодо:

- стимулювання розвитку нових ринків із продажу сільгосп-продукції та недопущення зменшення їх частки за рахунок створення на них майданчиків із продажу непродовольчих товарів;

- надання переваги торгівлі непродовольчими товарами через напівстаціонарні роздрібні торговельні об'єкти товарами побутової хімії, господарського призначення, садово-городнім інвентарем, насінням, добривами тощо;

- недопущення захарашування ринків павільйонами, кіосками, палатками, лотками, площі під які здаються в оренду різним підприємцям, що перешкоджають торгівлі сільськогосподарською продукцією та витісняють їх виробників.

7. Вирішити проблему стихійної торгівлі шляхом надання відповідного статусу "торговельним рядам" і "торговельним майданчикам" і ліквідації неформальних (стихійних) ринків.

Основними напрямками удосконалення організації продажу та поліпшення обслуговування покупців на ринках є:

- всебічне сприяння населенню, усім категоріям господарств у збільшенні виробництва та продажу на ринках виробленої для реалізації сільськогосподарської продукції. Для посилення конкуренції на ринках і підвищення якості обслуговування покупців власники ринків, їх адміністрація, тобто суб'єкти господарювання, повинні активно залучати до товарообороту сільськогосподарські продукти з різних джерел, своєчасно укладати угоди з їх виробниками, замовляти асортимент, який недостатньо представлений, сприяти відкриттю на ринках стаціонарних пунктів продажу товарів окремими підприємствами,

зокрема фірмових магазинів, павільйонів м'ясокомбінатів, молокозаводів та інших переробних підприємств сільськогосподарської продукції;

- поліпшення транспортного обслуговування ринків і організація спеціальних вантажопасажирських маршрутів у період масового завезення сільськогосподарської продукції на ринки;

- постійне утримування ринків у належному санітарно-технічному стані;

- розширення та надання в повному обсязі послуг продавцям і покупцям.

Такими послугами можуть бути: заточка ножів, ножиць, садово-городнього інвентарю, його ремонт; нарізка скла; розпилювання та обробка пиломатеріалів; доставка важких покупок до автотранспортних засобів; прийом замовлень покупців на сільськогосподарську продукцію при заготівлі на зиму; інформаційно-консультаційні послуги щодо домашнього консервування плодоовочевої продукції, технології вирощування квітів і садово-городніх культур, використання добрив і спеціального інвентарю тощо; систематичне проведення ярмарків.

Для удосконалення торгівлі необхідно посилення контролю за роботою ринків з боку Державної інспекції України з питань захисту прав споживачів, Державної санітарно-епідеміологічної служби України та їх територіальних органів, а також відповідальності суб'єктів господарювання за дотриманням правил продажу товарів на ринках і правил торговельного обслуговування покупців.

Важливе значення для вирішення зазначених вище проблем повинні мати регіональні програми розвитку ринків і організації торгівлі на них, які рекомендовано розробляти згідно Концепції вдосконалення функціонування ринків з продажу продовольчих і непродовольчих товарів, схваленої постановою Кабінету Міністрів України ще в грудні 2001 р. [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Соціально-економічне становище України за 2011 рік* // Уряд. кур'єр. — 2012. — 1 лют.
2. *Народне господарство України у 1991 році: стат. щорічник.* — К. : Техніка, 1992. — 468 с.
3. *Роздрібна торгівля України у 2005 році* : стат. зб. — К. : Держкомстат України. — 2006. — 214 с.
4. *Роздрібна торгівля України у 2000–2010 роках* : стат. зб. — К. : Держкомстат України. — 2011. — 191 с.
5. *Наявність і використання торгової мережі на ринках на 1 січня 2010 року* : стат. бюл. — К. : Держкомстат України. — 2010. — 46 с.
6. *Наявність і використання торгової мережі на ринках на 1 січня 2011 року* : стат. бюл. — К. : Держкомстат України. — 2011. — 46 с.
7. *Концепція вдосконалення функціонування ринків з продажу продовольчих та непродовольчих товарів.* — Схвал. постановою Кабінету

Міністрів України від 13 груд. 2001 р. № 1662 // Автоматизована пошукова система "Нормативні акти України".

Стаття надійшла до редакції 22.02.2012.

Голошубова Н. Торговля на рынках: направления развития в Украине. Рассмотрены основные тенденции развития рынков в Украине. Акцентируется внимание на недостатках структуры и материально-технической базы рынков, организации торговли на них. Определены основные задачи и направления дальнейшего развития рынков, их материально-технической базы и совершенствования организации продажи товаров и обслуживания покупателей.

Ключевые слова: Рынок, сельскохозяйственная продукция, материально-техническая база рынков, торговые места, крытый рынок.

Goloshubova N. Trade on markets: basic directions of development. Basic trends of markets' progress in Ukraine are considered. The structure drawbacks, material and technical base of markets, organizations of trade on them are highlighted. Basic tasks and directions of further development of markets, their material and technical base and improvement of organization of sale of commodities and maintenance of customers are defined.

Key words: market, agricultural products, material and technical base of markets, points of trade, sheltered market.